

В.В. Галян¹, А.Г. Кевшин¹, І.А. Іващенко², І.Д. Олексіюк², І.В. Данилюк³,
Г.П. Шаварова¹

Оптичне поглинання халькогенідних стекол $\text{Ga}_2\text{S}_3\text{-La}_2\text{S}_3$, легованих ербієм

¹Кафедра експериментальної фізики та інформаційно-вимірювальних технологій, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна, e-mail: halyanv@ukr.net

²Кафедра неорганічної та фізичної хімії, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна, e-mail: inna.ivashchenko05@gmail.com

³Кафедра екології та охорони навколишнього середовища, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна, e-mail: prominchik@gmail.com

Стекла системи $\text{La}_2\text{S}_3\text{-Er}_2\text{S}_3\text{-Ga}_2\text{S}_3$ були синтезовані з розплавлених зразків які були загартовані в холодний 25% розчин NaCl. Досліджено їх спектри оптичного поглинання в інтервалі 1,2 - 2,9 еВ при 80 К. Для стекол легованих Ербієм виникають вузькі смуги поглинання із максимумами 2,53; 2,35; 2,27; 1,88; 1,54; 1,26 еВ. Збільшення вмісту La_2S_3 (30 - 40 мол.%) зумовлює зменшення ширини забороненої зони ($E_g = 2,83 - 2,73$ еВ) та зростання характеристичного параметру Урбаха ($\Delta E = 151 - 238$ меВ), що визначає структурну неупорядкованість стекол.

Ключові слова: склоподібні сплави, оптичне поглинання, правило Урбаха.

Стаття постуила до редакції 07.08.2017; прийнята до друку 05.09.2017.

Вступ

Халькогенідні стекла – перспективні матеріали в галузі оптоелектроніки, які характеризуються як хімічно стійкі склоутворюючі середовища, відрізняються низькою енергією фононів [1] та порівняно високою розчинністю металічних та рідкісноземельних домішок [2, 3, 4]. Прозорість халькогенідних стекол у видимій та інфрачервоній ділянці спектру відкриває перспективу їх застосування в якості фільтрів, середовищ для оптичного волокна та телекомунікаційних пристроїв [5].

Окремі дослідження щодо склоутворення в системі Ga-La-S були проведені А.М. Луаре-Люзак [6, 7] ще в сімдесятих роках минулого століття. Автори встановили, що при введенні Лантану варіації компонентного складу можна проводити в достатньо широких межах. Крім того, в системі $\text{Ga}_2\text{S}_3\text{-La}_2\text{S}_3$ існують дві сполуки $\text{La}_3\text{Ga}_{1,67}\text{S}_7$ та LaGaS_3 . $\text{La}_3\text{Ga}_{1,67}\text{S}_7$ плавиться конгруентно при 1423 К та кристалізується в гексагональній сингонії, пр. гр. $R\bar{6}_3$, $a = 1,015$ нм, $c = 0,608$ нм [7]. LaGaS_3 утворюється при 1223 К за перитектичною реакцією $L + \text{La}_3\text{Ga}_{1,67}\text{S}_7 \leftrightarrow \text{LaGaS}_3$ та кристалізується в моноклінній сингонії, пр. гр. $P2_1/c$,

$a = 1,517(8)$ нм, $b = 1,056(4)$ нм, $c = 1,282(6)$ нм, $\beta = 137,70^\circ$ [8]. Крім того, Пізніше були проведені дослідження акусто-оптичних властивостей [9] стекол в системі $\text{Ga}_2\text{S}_3\text{-La}_2\text{S}_3$, а також процесів склоутворення при введенні домішок Na_2S , CaS , In_2S_3 та оптичних властивостей одержаних матеріалів [10]. Застосування стекол на основі системи $\text{Ga}_2\text{S}_3\text{-La}_2\text{S}_3$, модифікованих різними домішками обумовлено тим, що вони є екологічно безпечними та технологічно простими при синтезі, порівняно з одержанням кристалічних аналогів.

Метою даної роботи є дослідження спектрів оптичного поглинання у видимому і близькому інфрачервоному діапазоні нових сульфідних стекол системи $\text{Ga}_2\text{S}_3\text{-La}_2\text{S}_3$ легованих ербієм, як перспективних матеріалів для оптоелектронної техніки.

I. Синтез матеріалів, методика експерименту

Методика синтезу стекол: для отримання стекол системи $\text{La}_2\text{S}_3\text{-Er}_2\text{S}_3\text{-Ga}_2\text{S}_3$ проводили попередній синтез зразків масою 1 - 1,5 г. Для синтезу

використовували прості речовини: Ga (99,999 мас. % основного компонента), La, Er, (99,9 мас.% основного компонента), S (99,997 мас. % основного компонента, яка додатково очищувалася перегонкою у вакуумі). Для проведення синтезу було обрано прямий високотемпературний метод, який проводили в печах шахтного типу із системою регулювання і підтримки температури з точністю ± 5 К. Спочатку здійснювали нагрівання шихти до 400 К зі швидкістю 10 К/год (витримка 48 годин), нагрівання до 720 К зі швидкістю 10 К/год (витримка 48 годин), нагрівання до максимальної температури 1370 К зі швидкістю 10 К/год (витримка 2 години), після чого зразки охолоджували до кімнатної температури зі швидкістю 20 К/год. Отримані сплави перетирали в агатовій ступці, завантажували у кварцеві контейнери з дном у вигляді сфери діаметром 1 см і відкачували до залишкового тиску 1,33·10⁻³ Па. Перетерті зразки знову ступінчасто нагрівали, спочатку зі швидкістю 50 К/год до 1070 К, потім зі швидкістю 40 К/год до температури 1420 К. При максимальній температурі, при якій зразки перебували в розплавленому стані, витримка складала 3 години, після чого розплавлені зразки гартували у насичений розчин NaCl з подрібненим льодом. Отримані сплави контролювалися

рентгенофазовим (ДРОН 4-13) і мікроструктурним (мікроскоп Leica VMHT Auto) аналізами на наявність або відсутність кристалічних включень.

Спектри оптичного поглинання склоподібних сплавів досліджувались при T = 80 К в діапазоні 1 - 3 еВ, з допомогою монохроматора МДР-206, що обладнаний автоматичною системою синхродетектування з використанням термостата із стабілізацією і контролем температури. Приймання сигналу проводилось на основі Si фотоприймача. Зразки готувались у вигляді плоскопаралельних пластин товщиною 0,5 та 0,8 мм.

II. Результати експерименту та їх обговорення

Синтезовано стекла системи Ga₂S₃-La₂S₃-Er₂S₃, в яких компонента Ga₂S₃ є склоутворювачем, La₂S₃ – модифікатором матриці скла, а Er₂S₃ – легуючою домішкою. В склад зразків введено La₂S₃ із значеннями – 30, 35, 40 мол. %, кожен з яких містив 0, 1 або 3 мол.% Er₂S₃. Компонентний склад кожного із зразків подано в таблиці 1.

Спектри оптичного поглинання стекол системи Ga₂S₃-La₂S₃-Er₂S₃ при температурі 80 К представлено

Таблиця 1

Компонентний склад та оптичні параметри стекол системи Ga₂S₃-La₂S₃-Er₂S₃

№	Ga ₂ S ₃	La ₂ S ₃	Er ₂ S ₃	E _g eВ	ΔE meВ
	мол. %				
1	70	30	0	2,83	151
2	69	30	1	2,79	127
3	67	30	3	2,7	121
4	65	35	0	2,77	198
5	64	35	1	2,72	180
6	62	35	3	2,68	166
7	60	40	0	2,73	238
8	59	40	1	2,70	216
9	57	40	3	2,68	191

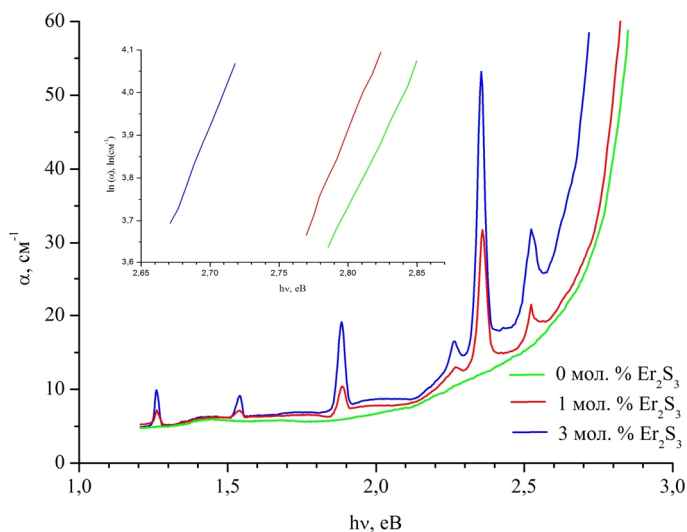

Рис. 1. Спектри оптичного поглинання стекол Ga₂S₃ – (30 мол. %) La₂S₃ –Er₂S₃.

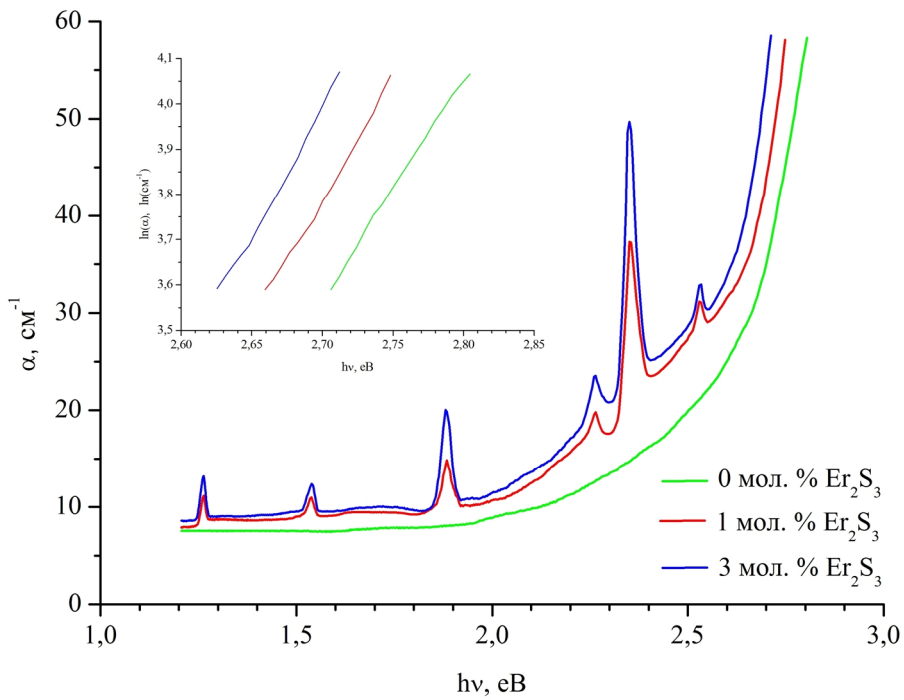

Рис. 2. Спектри оптичного поглинання стекел $\text{Ga}_2\text{S}_3 - (35 \text{ мол. \%}) \text{La}_2\text{S}_3 - \text{Er}_2\text{S}_3$

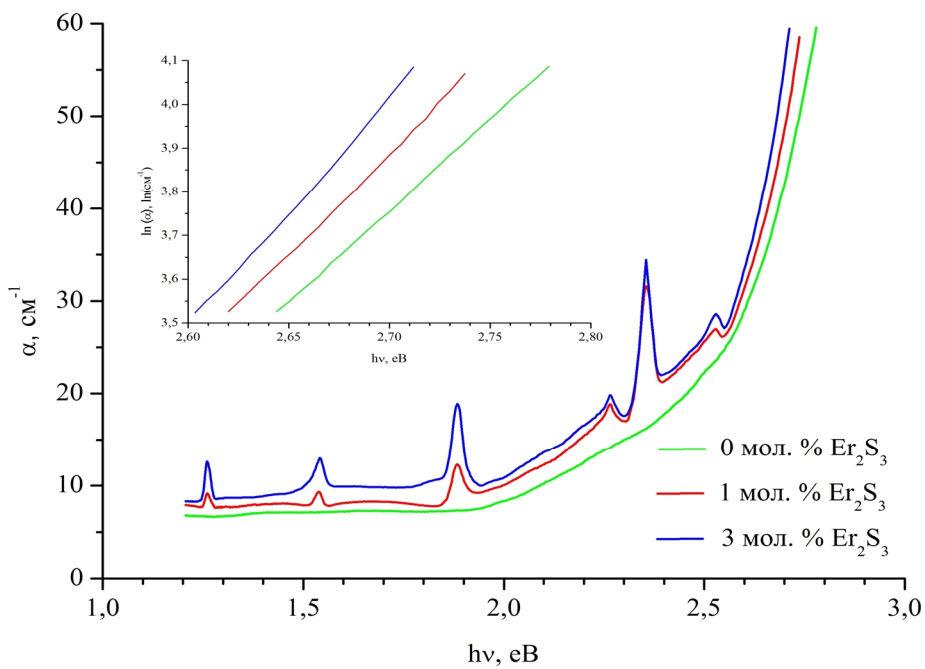

Рис. 3. Спектри оптичного поглинання стекел $\text{Ga}_2\text{S}_3 - (40 \text{ мол. \%}) \text{La}_2\text{S}_3 - \text{Er}_2\text{S}_3$

на рис. 1, 2 і 3.

На вставці зображено край оптичного поглинання в напівлогарифмічному масштабі. Лінійна залежність $\ln(\alpha)=f(h\nu)$ на вставках свідчить, що край поглинання описується відомим правилом Урбаха, що характерно для некристалічних твердих тіл [11]:

$$a(h\nu) = a_0 \exp\left(\frac{h\nu - E_g}{\Delta E}\right) \quad (1)$$

де α_0 - сталий коефіцієнт; E_g - ширина забороненої зони; $\Delta E = \frac{\Delta(h\nu)}{\Delta(\ln a)}$ - параметр, що характеризує

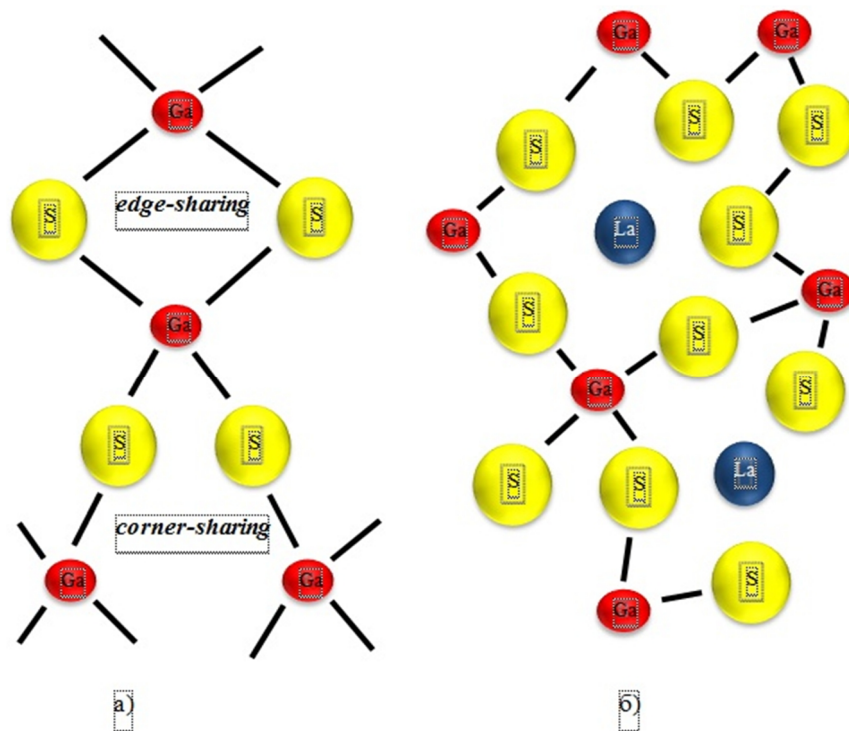

Рис. 4. Модель структури скла: а) утвореного з тетраедрів $[\text{GaS}_4]$; б) утвореного з тетраедрів $[\text{GaS}_4]$, модифікованого La.

розмиття краю поглинання.

При 50 cm^{-1} оцінено ширину забороненої зони стекел (табл. 1). Для Er-нелегованих стекел із збільшенням вмісту La_2S_3 зменшується ширина забороненої зони – від 2,83 eV (в зразку 70 мол. % Ga_2S_3 – 30 мол. % La_2S_3) до 2,73 eV (в зразку 60 мол. % Ga_2S_3 – 40 мол. % La_2S_3). Крім того, збільшення концентрації Лантану призводить до зростання розмиття краю поглинання і, відповідно, до росту непорядкованості склоутворюючої матриці. При цьому коефіцієнт поглинання зростає у всьому спектральному діапазоні, що пов'язано зі збільшенням дефектних центрів, які створюють в забороненій зоні енергетичні рівні.

В зразках, що леговані ербієм зафіксовано вузькі смуги поглинання із максимумами 2,53, 2,35, 2,27, 1,88, 1,54, 1,26 eV, що відповідають внутрішньоматричним переходам із основного $^4I_{15/2}$ в збуджені стани $^4F_{7/2}$, $^2H_{11/2}$, $^4S_{3/2}$, $^4F_{9/2}$, $^4I_{9/2}$, $^4I_{11/2}$ в іонах Er^{3+} . Збільшення вмісту ербію не змінює розташування смуг поглинання, але призводить до зростання їх інтенсивності. При цьому спостерігається зміщення краю оптичного поглинання у напрямку менших енергій (рис. 1-3).

Відомо [1, 2], що склоутворююча сітка на основі $\text{Ga}(\text{Ge})_2\text{S}_3$ створена з тетраедрів $[\text{Ga}(\text{Ge})\text{S}_4]$, які “об’єднані через кут” (corner-sharing) або “ребро” (edge-sharing). Моделі тетраедрів зображені на рис. 4.

При додаванні La_2S_3 тетраедри “об’єднані через ребро” трансформуються, переходячи в “об’єднані через кут” тетраедри [2] на основі $[\text{GaS}_4]$ з утворенням немісткової сірки. При цьому іони La^{3+} відіграють роль зарядового компенсатора. Зауважимо, що іонний радіус La^{3+} ($1,15 \text{ \AA}$ [12])

значно більший за Ga^{3+} ($0,62 \text{ \AA}$ [12]), тому склоутворююча матриця деформується, внаслідок чого виникають дефекти, які обумовлюють зростання параметру ΔE та збільшення коефіцієнта поглинання в склоподібних сплавах.

В структурі скла іони Er^{3+} можуть займати ті ж позиції, що й La^{3+} . Крім того, легування Ербієм зменшує число $[\text{S}_3\text{Ga-GaS}_3]$ етаноподібних одиниць (характерних для стекел з дефіцитом халькогену) [1, 13], які трансформуються в молекулярні одиниці $[\text{GaS}_4]$. На спектрі поглинання це проявляється в зменшенні розмитості краю поглинання (зменшення ΔE , табл. 1) для стекел із фіксованим вмістом La_2S_3 .

Висновки

Досліджено спектри оптичного поглинання стекел $\text{Ga}_2\text{S}_3 - \text{La}_2\text{S}_3 - \text{Er}_2\text{S}_3$ при температурі 80 K, в діапазоні 1,2 -2,9 eV. Встановлено, що край оптичного поглинання характеризується експоненційною залежністю. Оцінено ширину забороненої зони стекел та її залежність від компонентного складу. Додавання Er_2S_3 та La_2S_3 зменшує заборонену зону від 2,83 до 2,68 eV. Збільшення Ербію, при фіксованому вмісті інших компонентів, приводить до зменшення параметру ΔE (для 30 мол. % La_2S_3 на 30 меВ; 35 мол. % La_2S_3 – 32 меВ; 40 мол. % La_2S_3 – 47 меВ). Зміни оптичних параметрів халькогенідних стекел пов'язуємо із трансформаціями в формуванні структурних одиниць, що обумовлено введенням домішок рідкісноземельних металів.

Галян В.В. - доцент кафедри експериментальної фізики та інформаційно-вимірювальних технологій;
Кевшин А.Г. - кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри експериментальної фізики та інформаційно-вимірювальних технологій;
Іващенко І.А. - кандидат хімічних наук, доцент кафедри неорганічної та фізичної хімії;

Олексеюк І.Д. - професор, доктор хімічних наук, завідувач кафедри неорганічної та фізичної хімії;
Данилюк І.В. - кандидат хімічних наук, старший викладач кафедри екології та охорони навколишнього середовища..

- [1] V.V. Halyan, V.V. Strelchuk, V.O. Yukhymchuk, A.H. Kevshyn, G.Ye. Davydyuk, M.V. Shevchuk, S.V. Voronyuk, *Physica B*. 411, 35 (2013).
- [2] Jong Heo, Joong Min Yoon, Sun-Youn Ryou, *J. Non-Cryst. Sol.* 238 (1-2), 115 (1998).
- [3] V.V. Halyan, M.V. Shevchuk, G.Ye. Davydyuk, S.V. Voronyuk, A. H. Kevshyn, V.V. Bulatetsky, *Sem. phys, quantelect. and optoelect.* 12 (2), 138 (2009).
- [4] А.Г. Кевшин В.В. Галян, Г.Е. Давидюк, О.В. Парасюк, И.И. Мазурец, *Физ. и хим. Стекла.* 36 (1), 37 (2010).
- [5] J. Sanghera, D. Gibson, *Chalcogenide Glasses* 113 (2014).
- [6] A.M. Loireau-Lozac'h, M. Guittard, J. Flahaut, *Mater. Res. Bull.* 11 (12), 1489 (1976).
- [7] A.M. Loireau Lozac'h, M. Guittard, J. Flahaut, *Mater. Res. Bull.* 12 (9), 881 (1977).
- [8] M. Julien-Pouzol, S. Jaulmes et C. Dagrone, *Acta Cryst.* 38, 1566 (1982).
- [9] I. Abdulhalim, C. N. Pannell, R. S. Deol, D. W. Hewak, G. Wylangowski, D. N. Payne, *J. Non-Cryst. Sol.* 164-166 (2), 1251 (1993).
- [10] J. Wang, D. Hewak, W.S. Brocklesby, D.N. Payne, 10th International Non-oxide Glass Conference (United States, 1996), p. 8.
- [11] F. Urbach, *Phys. Rev.* 92 (5), 1324 (1953).
- [12] У Пирсон, *Кристаллохимия и физика металлов и сплавов* (Мир, Москва, 1977).
- [13] X.F. Wang, S.X. Gu, J.G. Yu, X.J. Zhao, H.Z. Tao, *Solid State Commun.* 130 (7), 459 (2004).

V.V. Halyan¹, A.H. Kevshyn¹, I.A. Ivashchenko², I.D. Olekseuk²,
I.V. Danyliuk³, G.P. Shavarova¹

Optical Absorption of Chalcogenide Glass Ga₂S₃-La₂S₃ Doped with Erbium

1Department of Experimental physics and technologies information measuring of Lesya Ukrainka Eastern European, 13 prospect Voli, 43009 Lutsk, Ukraine, e-mail: halyanv@ukr.net

2Department of Inorganic and Physical Chemistry of Lesya Ukrainka Eastern European, 13 prospect Voli, 43009 Lutsk, Ukraine, e-mail: inna.ivashchenko05@gmail.com

3Department of Ecology and Environmental Protection of Lesya Ukrainka Eastern European, 13 prospect Voli, 43009 Lutsk, Ukraine, e-mail: prominchik@gmail.com

The glasses of the La₂S₃-Er₂S₃-Ga₂S₃ system were synthesized from the melted samples which were quenched in to the cold 25-% solution of NaCl. Their optical absorption spectra were studied in the range of 1.2-2.9 eV at 80 K. For doped erbium glasses, there are narrow absorption bands with maxima at 2.53, 2.35, 2.27, 1.88, 1.54, 1.26 eV. With increasing of the content of La₂S₃ (30-40 mol. %) the bandgap width decreases (E_g = 2.83 - 2.73 eV) and the Urbach parameter increases (ΔE = 151-238 meV). These changes are determined by the structural disorder in the glasses.

Keywords: glassy alloys, optical absorption, Urbach's rule.